

A beszéd és a szabály

Volt egy sziget, és a szigeten élt egy herceg. A herceg közel a parthoz, mészfehér sziklán épült, hosszú-hosszú ceruza-forma toronybástyában lakott, és soha nem jött le onnan, a toronyból kormányozta a birodalmát. Naphosszat valami rozoga, favázás nyugszékben ücsörgött a bástyatetőn, pamut-sapkával a fején, amit a meg nem szűnő szélfújás miatt a legnagyobb hőségben sem vett le. De ott ült télen is, prémekbe bugyolálva, ült vagy sétálgatott körbe-körbe, s bámulta a világot, a tenger színének vátozásait, fölbukkanó és semmibevesző hajókat, a szikla mellett húzódó szőlőfürtnyi erdőcske lombjait, felhők futását, az égbolt tüneményeit. Hogy talán leesik mégis majd a hó. A hosszú őszi esőzést szerette leginkább, ilyenkor órákig ült mozdulatlanul, kisímult arccal, szemeit félig lehunyva, s hallgatta, ahogy veri a víz a körfolyosó fölé kifeszített ponyvát. Sűrű és heves esőzés.

A herceget gyakorta lehetett látni, ahogy föltűnik a kőpárkányzat mögött, kikönyököl, megtámasztja az állát, fején fekete kötött sapka. Olykor ki is hajol, talán túlzottan is, mintha az ágyékcsontján meg a hasfalán támaszkodva billegne, egyensúlyozna a mélység fölött, és a kutyáit figyeli, ahogy kergetőznek, egymás torkát keresve, hörögve és vicsorogva játszanak vadul. Volt ugyanis a hercegnek három kutyája. Ezeket, ha kedve szottyant, néhány jellegzetes, rövidke füttyel magához parancsolta, a tetőre föl, majd, kisvártatva megint lezavarta a toronyból. Amíg a kutyák a toronyban vol-

tak, a herceg eltűnt, nyilván bevitte az állatokat a szobájába, és, ahogy azt errefelé mindenki határozottan állította, ilyenkor *beszél velük*. Ez azonban, bár a sziget egész lakossága meg volt győződve róla szentül, mégis merő feltételezés csak, hiszen látni nem látta senki. Azt már viszont igen, hogy a kutyák, amikor ismét megjelentek a bástya alatt, jó ideig csak kóvályogtak össze-vissza, ételhez nem nyúltak, hogy alig álltak a lábukon, egész testük remegett, ám mégsem feküdtek le, csupán egymáshoz dőltek, mintha megtámasztani igyekeznének egymást, és néztek, figyeltek egyre fölfelé. Aztán valahogy erőre kaptak megint, feledni látszván ilyenkor az iménti szörnyű fáradtságot. S a herceg is kisvártatva megjelent újra a tetőn. Megjelenik újra, s áthajolva a párkányzaton, a reszkető, összebújó, csak lassan magukhoz térő állatokat vizsgálgatja, ahogy azok pedig őt figyelik. Aki tehát látni kívánta a herceget, és elég éles szeme volt, vagy elég bátorsága a tornyot megközelíteni, ami a kutyák miatt nem volt olyan veszélytelen, az, néhány percnyi várakozás után, de egy félórán belül, ha csak rövid időre is, bizonyosan megpillanthatta őt. És sokszor még éjszaka is, mert a herceg igen keveset aludt, alig valamit, az éj nagy részét többnyire kinn, a szabadban, egy hajólámpa mellett, a sötétségbe meredve ébren töltötte el, fagyos téli éjszakákat is – noha ugyan a túlzott hidegek ritkák errefelé –, nyaranta pedig csak alig-alig vonult vissza a toronyszobába. Nem bújt el, sőt, nagyon is látható volt, s, igaz, némi távolságból csupán, figyelhette őt szinte folyvást bárki, ha kedve és ideje engedte. Látható volt tehát; ám beszélni senkivel se beszélt.

Mert a herceg, a kutyáit leszámítva, nem fogadott soha senkit, és, csak egyetlen szolgáját kivéve, nem állt szóba senki ember fiával. Ez a szolga, egy Ssho vagy Sshu névre hallgató, negyven körüli, igen magas termetű, sovány ember, naponta egyszer, csomagokkal a hátán meg a vállán, fölbattyogott a torony csigalépcsőjén, majd, megkapván bizonyára a kormányzásra vonatkozó utasításokat, igencsak rövid időn belül, vaskos papírköteggel megrakodva ismét megjelent a torony alatt. Hogy azonnyomban el is tűnjön a lépcsőfeljárattól néhány méternyire épült apró, vastag falú, terméskőből összetákolts kalyibában. Eltűnt, és rendszerint csak órák múlva került

elő. Azok közül néhányan, akiknek, kíváncsiságtól hajtva, sikerült valahogyan a közelbe lopózni, azt állították, látták, amint a szolga jön lefelé a toronyból, s hogy *olyankor az alig él*. Hogy alig vonszolja magát ez az egyébként fürgén és pecesen járó, pökhendi ember, aki elől mindenki jobbnak tartotta kitérni, hogy reszket, szemei csukva, s amint a szobájába ér, még az ajtót se teszi be maga mögött, azonnal az ágyára rogy, és csak fekszik, fekszik mozdulatlan.

Igen, *mindezeket* lehetett látni, *ezt és ennyit*, nem többet semennyivel.

S beszélni is lehetett mindezekről, nem akadályozta senki. És, noha arrafelé nem fecsegték sokat, akadt mégis mindig, aki furcsa dolgokat mesélt, s aki hallhatta, akadt jócskán az is. Beszéltek, mindenfélét össze-vissza.

Csak a herceggel nem beszélhetett senki.

Vagyis hát ez így nem pontos. Mert, végre is, nem volt megtiltva, a herceggel való beszélgetés nincs betiltva, a lehetőség bárki számára adott. Akik azonban beszélni akartak vele, azoknak bizonyos szabályokat írtak elő. Még pontosabba, léteztek bizonyos szabályok, vagy törvények, amelyeket be kellett volna tartani, ám nem lettek nyilvánosságra hozva, de még csak leírva se, és kizárólag a herceg ismerte azokat, meg talán a szolgája, noha már ezt sokan kétségbevonták. A lakosságnak viszont fogalma sem volt a szabályokról, annyit tudtak csupán <ezzel kapcsolatban>, hogy azok bizonyosan léteznek, és viszonylag könnyűek és logikusak, s ez így is van, meg hogy a szabályok ráadásul nem is változnak, egyszer sem, soha, hogy így tehát bizton lehetne hagyatkozni rájuk, ha egyáltalában tudható volna, végre is *mire*, mert hogy miből állanak, arról, mint említettem, senkinek még csak sejtése sem lehetett.<Ezzel kapcsolatban eszembe jut az a kis történet, amikor> Azoknak a mandróknak viszont, akik valamilyen okoknál fogva mindenképp beszélni akartak a herceggel, mindenáron tehát, és ez hamar ki is derült róluk, mert <Ezzel> az erőködéstől sötétlilává szineződött a fejük, nekik meg lett súgva, vagyis a tudomásukra jutott, elterjedt közöttük, vagy hogyan is történt, egyszóval úgy tudták, sőt meg voltak győződve arról, hogy a herceg valójában folyvást változtatgatja

a szabályokat, nehogy valaki egyszercsak kitalálja, s hogy ez még véletlenül se történhessék meg, előfordul, hogy napjában többször is változtat valamit, módosítgat, visszahoz egy-egy már korábban kiszuperált régebbi paragrafust, megcserél bekezdéseket, a *nem* helyett *igent* iktat be, és ez tényleg így is volt, de csak hazugság mégis az egész, és ráfogás, mert noha, az ellilult fejűeket kivéve csak, mindenki úgy tudta a szabályokról, hogy nem változnak sohasem, voltaképp tényleg nem is változtak, ami bosszantó, ám legyünk még kicsit türelemmel. Türelem, megnyugtató és lehűteni valahogy a lilákat. Ezt a vad akarást, fájdalmas vágyakozást.

És, úgy tűnik, az olykor mintha sikerülne. Mert akadtak olyanok, nem is kevesen, akik előbb-utóbb beletörődtek abba, hogy nincs számukra mód az ezekben az összefüggésekben megbújó hatalmi viszonyok feloldására, de még korlátozásukra sem, hogy ők tehát soha nem beszélhetnek a herceggel. Hogy ez a *soha* mit is jelent, hogy ebben az esetben bizony, fájdalom, egyszerűen engem jelent csak, *engem, itt*, aki *most* így döntök, mert kedvem hozta így, ezt tegyük hozzá azért. <Ezzel kapcsolatban jut eszembe az a furcsa kis történet néhány szál virágról, amit valahány éve vásároltam S-nek. Hogy mennyire meglepődtem és csodálkoztam azon, hogy S, aki láthatólag örült, sőt meg is hatódott picit, amikor a csokrot, csupa aprócska bimbójú bordóvörös rózsza, átadtam neki, nézegette, pillanatra az arcához is emelte, behúnyt szemmel szívta be a virágok illatát, egyszerre csak, a táskájához lépve, elővett egy plasztikzacskót, s a rózsákat egyszerűen a zacskóba gyúrte, majd az egész csomagot a lehető legkisebb térfogatra összenyomva, nagy nehezen a táskájába préselte. A rózsaszálak tövisei pedig átütötték a plasztikzacskó falát, a kezeit azonnymban előntötte a vér, végigfolyt a karján és a ruhájára csorgott. Mintha csak észre se vette volna. Aztán rámnézett, már mosolygott megint, és azt mondta, köszönöm, édesem.> Mindenképpen azoknál tehát, akik belenyugodtak végül, és elfogadták, hogy a herceggel beszélni lehetetlen-ség, a lilulás lassacskán szünni kezdett, míg végül, nem túl sok idő múltán, egészen megszűnt, s ha az eredeti, a szigetlakókra olyan jellemző sárgás arcszín nem állt is vissza többé, a bele-

nyugvók feje fölvelt valami, egyáltalán nem kellemetlen, noha kissé öreges, halovány kékeszöld árnyalatot. Így azután, pusztán a herceghez való viszonyuk, jobban mondva a herceggel való beszélgetés szükségességéről és lehetőségéről alkotott véleményük alapján pontosan meg lehetett különböztetni egymástól az egyes néposztályokat, az egykedvűn sárgálló eleve-közönyösöket a lila akarnokoktól, e két rétegtől pedig a beletörődők halványan kékelő kisebb csoportját. Emez utóbbiak, ráadásul az arcszínükhöz, még valamely sajátságos, bölcs-rezignált kifejezést is öltöttek, mintha a többiek tudomására kívánnák hozni, amit ők is persze éreztek inkább, mint tudtak; hogy senki sem hatolhat be abba a rendszerbe, amitől a boldogulását várja. Boldogulást, reményt, boldogságot, ördög tudja, mi csodát. Nem kerülhet be tehát, mert soha úgy el nem szakad, nem változtat és nem változik, ha nem tesz eleget ennek a többnyire nem következetes, korántsem pusztán igazságok, jócskán tévedések által is, félreértések és félremagyarázások által alkotott rendszernek, s a rendszer *valamennyi* követelményének. Ám azoknak, és ezt jól meg kell érteni, *senki nem képes eleget tenni soha*, senki és sohasem, hiszen ezeknek a követelményeknek valószínűleg az épp a lényegük, hogy noha teljességgel szabadon állanak, mintha lehetséges is volna a teljesülésük, hogy csöppet se tűnnek megvalósíthatatlanoknak, mégse tegyenek eleget nekik. Nincs mód tehát bekerülni, hacsak ugyan *el*ve nincs már valaki feljogosítva arra. *Ezután* azonban, a lehetetlenség fölismerése után már semmiképpen, aminthogy semmiképp sem a felismerést *megelőző* nyers és veszélyes, mértéktelen, távolságot tartani képtelen, akaratoskodó szakaszban. Mindebből pedig mintha az következne, hogy akkor tehát a közömböség állapota lenne az egyedül megfelelő; talán elválni így, akarat és belenyugvás nélkül. Ámde az viszont teljességgel kizárt. Kizárt, hiszen a közöny, valami iránt közömbösnek lenni, éppennyit tesz, hogy arról a dolgról egyszerűen semmit sem tudunk. Nem érzünk vele kapcsolatban semmit. A közönyösökben föl se merült beszélni a herceggel – s valóban nem is beszéltek vele soha, aminthogy különben mások sem – hiszen amennyiben eszébe jutott valakinek, és ez gyakorta

megesett, az illető azonnyomban elveszítette a közömbösségét, s nagy vehemenciával és liluló fejjel igyekezett a szabályokat kitalálni, hogy a beszélgetésnek szerét ejtvén megváltoztassa az életét.

Így éltek itt. Így éldegéltek, és, azt hiszem, elég vidáman. A tudást igazából csak a szavak teszik láthatóvá, ezek az emberek pedig alig beszéltek. Hallgattak inkább nagyokat. S hogy ki mit tesz, és miről gondolkodik? Hogyan próbálkozik egy alig közepes nagyságú szigeten? Tudja-e, hogy, noha nem minden nyitott is, nem áll kitérve minden, jócskán akad, bőségesen, amit nyitva találhat, és ez elég: elég mulatságos, szórakoztató, jókat lehet nevetni s szaglászni a levegőben, hol illatozik a csirkesült. Tudja-e, sejti legalább, vagy csak úgy szaglászik boldogan? Hogy kinyitni pedig semmit nem lehet, ami már eleve, öröktől és örökre nyitva ne volna, kivéve, ha egy szovjet halkonzerv az, és van hozzá nyitó.

A hercegnek volt pedig, akadt neki, népiesen mondva, egy zápfoga. S ez a zápfog olykor, a legnagyobb váratlansággal és igazán kiállhatatlanul fájni kezdett. Látszólag ok nélkül egészen. Néha evés közben, ha ráharapott, ám a leggyakrabban épp az éjszaka közepén hasított bele a fájdalom, amint sétálgatott körben a toronybástya pártázatán, és főszegett fejjel bámulta, hogyan kerlingenek a csillagok.

1991. szeptember.

Prochida Róma,

Kukorelly Endre

Rodolf Hervé